

İlaç sıkıntısında kur sarmalı etkisi

Güntay Şimşek

gsimsek@htgazete.com.tr

Bir dönem hastaneye, doktora, ilaca erişimin çok kolaylaştığını gördük ve yaşadık. Ama bu üçlüyle ilişkimiz kısa sürdü. İlk kopuş veya sorun ilaç sıkıntısıyla başladı. Sağlık eski Bakanı Prof. Dr. Recep Akdağ döneminde yakalanan pozitif hava içinde ilaç endüstrisinin unutulması ve sonraki Sağlık Bakanları döneminde de bu konuya ilgi gösterilmemesi belli aralıklarla ilaç sıkıntısı olarak karşımıza çıkmaya başladı.

Genelde ilaç sanayi ve özelde ise yerli/milli ilaç endüstrinin gelişimi için bir vizyon konulmadığından sorunlar yaşamaya başladık. Vatandaşın uygun maliyetlerle ilaca erişimi sağlandı, ama makul maliyetlerle ve sürdürülebilir şekilde ilaç üretilmesi için adım atılamadı. İlacın yerli veya milli olarak geliştirilip üretilmesi için kamu tarafından bir politika, strateji geliştirilemedi. İlaç sanayi üzerindeki baskılar sebebiyle de birçok Türk ilaç şirketi yabancılara satıldı. El değıştirdi.

İlaçta Avrupa'dan 5 referans ülke tespit edilip fiyatların belirlenmesiyle belli bir süre rahatlığa kavuştuk, ama sonraki zamanlarda sürekli olarak ilaç yokluğunu, tedarik sıkıntısını konuşur olduk. En önemli mesele ise etkin ana hammaddelerin, yan hammaddelerin, ambalaj ve sair girdilerinin ithal olması ve burada kamunun endüstriye kur baskısı yapması. Konuyu ilaç endüstrisinin en yetkin isimlerden biriyle konuştum. Maalesef yıllardır devam eden mesele halen daha çözüm bekliyor.

İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası (İEİS) Genel Sekreteri Savaş Malkoç, en önemli meselenin kaynak fiyat sisteminde "Euro değeri" uygulamasından

kaynaklandığını söyledi. Euro cinsinden takip edilen fiyatların 'Türk Lirası'na dönüştürülmesinde yaşanan sorun devam ediyor. Acilen bürokrasiye başvurulmadan kendi başına işleyecek bir kur çevirici sistemine ihtiyaç var.

Malkoç, sistemin nasıl olması gerektiğini; "Euro değeri, hem günlük kur dalgalanmalarına karşı Türk Lirası cinsinden ilaç fiyatlarını stabil kılacak kadar sabit, hem de fiyatları kaynak fiyatlara yakın tutacak kadar esnek bir yapıda olmalıdır." şeklinde ifade ediyor. Diğer ifadeyle güncel döviz kuruyla (Euro) ilaç endüstrisi için uygulanan kur arasındaki büyük farklılık olması ve kur güncellemesinin yılda bir kez yapılıyor olması sorununu ana kaynağını oluşturuyor. Güncellemenin yılda 4 kez yapılmasının doğru olacağı da ilgili yetkililere iletilmiş.

Türkiye'de ilaç üretiminde kullanılan hammadde gibi önemli girdilerde dışa bağımlılık söz konusu ve ithal hammadde fiyatları son senelerde önemli düzeyde artış gösterdi. İlaçların üretim/ithalat maliyetleri ile satış fiyatı arasında kur kaynaklı önemli bir fark oluşması, birçok ilacın piyasada bulunabilirliği kısıtlıyor. Bunu da sık sık yaşıyoruz.

Kamu tarafı uzun bir süredir ilaç harcamalarında tasarruf yapmak için gayret gösteriyor. Bu yaklaşım ülkemiz adına çok doğru, ama kullanılan yöntemlerin ne kadar doğru olduğu, Türk ilaç endüstrisinin geleceğine zarar verip vermediğinin de sorgulanması gerekir. Sürekli olarak ilaç temininde bir sorun yaşıyorsak, kamunun yöntemlerinde bir sıkıntı var demektir.

Devlet ilaç harcamalarından tasarruf etmek için uzun bir süre ilaç endüstrisine baskı yaptı. Fakat bu yapılırken ilaç endüstrisinin geliştirilmesi, sürdürülebilir bir sanayinin oluşması için kafa yorulmadı. Sürekli sektöre baskı yapılarak tasarruf yapma anlayışının yanlışlığı ise ilaç sıkıntısı olarak karşımıza çıktı.

Özellikle ilaç kuru konusundaki baskılar ve ilgili mevzuata rağmen ilaç kurunda sürekli daha düşük artış oranlarının uygulanması sektörde arz talep dengelerini bozdu.

Mesela 2009 yılında 1.9595 TL olarak uygulamaya konan ilaç Euro kuru, yürürlükteki mevzuatın amir hükümlerine rağmen 2009-2015 yılları arasında 6 yıl boyunca bir kez dahi güncellenmemiş. Akabinde 2015 yılında ise ilaç kuru Mayıs ayında 2 TL, Temmuz ayında 2.0787 TL olarak güncellenmiş ve aynı yıl ilaç kurunun bir önceki yılın yıllık ortalama Euro değerinin yüzde 70'i olarak belirleneceği hükmü getirilmiş. 2016 yılında yeni mevzuatın gereği

yapılmamış ve yüzde 3.9 oranında artması gereken ilaç kuru sadece yüzde 1.8 oranında arttırılarak 2.1166 olarak açıklanmış. 2017 yılında mevzuata uygun biçimde ilaç kurunda yüzde 10.7 oranında artış yapılarak kur 2,3421 olarak belirlenmiş.

2018 yılında Euro değeri 2017 yılında uygulanan Euro değerinin yüzde 15 fazlasını geçemez ifadesiyle yeni bir uygulama getirilmiş. Sürdürülebilir bir sistemin ihdas edilememiş olması, sürekli olarak kurla oynanması, güncel kurun dikkate alınmaması halka ilaç yokluğu olarak yansıdı. Bütün bunlar olurken yurt içinde ilaç endüstrisinin geliştirilmesi için bir strateji ise belirlenmemiş. Şu anda tükettiğimiz ilacın değer olarak yaklaşık yüzde 50'sinin ithal olması dikkate alınarak yerleştirme için mutlaka bir politika gerekiyor.

Sağlık endüstrisine genel olarak bakıldığında sıkıntının sadece ilaç cephesinde yaşanmadığı görülüyor. Tıbbi cihaz tarafında da benzer sorunlar yaşanıyor.

Mesela 2020 yılı şubat ayında Euro değeri, mevzuat hükümlerinin birebir uygulanması neticesinde yüzde 12.1 oranında artışla 3.8155 olarak açıklanmış ve uygulanmış. Aynı yıl 1 Euro'nun yaklaşık 8 TL olduğu notunu düşerseniz tablo daha iyi anlaşılacaktır. Sektör girdi maliyetleri nedeniyle güncel piyasa kurunu kullanmak durumunda olduğundan ciddi bir mali yük altına girmiş. Girince de sahneye ilaç sıkıntıları çıkmış oluyor.

Gelelim 2021 yılı için açıklanacak Euro değerine... Yürürlükteki mevzuat düzenlemelerine göre yüzde 26.47 oranında artış yapılarak Euro kurunun 4.8253 TL olarak belirlenmesi gerekirken, bir düzenleme daha yapılarak Euro değeri 4.5786 TL olarak belirlenmiş. Görüldüğü üzere ilaç endüstrisi için bir kur karmaşası söz konusu. Sektörün önünü görebileceği bir sistem ve uygulama yok. Ceremesini ise vatandaş ilaç ve tıbbi malzeme eksiği olarak yaşıyor.

İlaç sektörü üzerinde bu seneki kur baskısı ise daha ilginç. Malum olduğu üzere şu an Euro kuru 15 TL seviyelerinde ama devlet sektöre baskı yapıp kuru bu rakamın yarısının altında tutmasını istemiş. Sektörün "hayır" deme şansı olmadığı için vatandaş yine ilaç sıkıntılarına hazır olmak zorunda.

İlaç kuru, güncel kur ile kıyaslandığında düzenli bir "erime" içinde olması sebebiyle de her geçen yıl ilaç sıkıntısı daha da artış gösteriyor. Mesela 2015 yılında açıklanan ilaç kuru yıllık ortalama Euro kurunun yüzde 68.7'sine

tekabül ederken, 2021 yılına gelindiğinde yüzde 43.7'sine kadar gerilediği görülüyor.

Ve 2022'deyiz. Eğer ilaç kuru mevcut mevzuata göre açıklanırsa 1 Euro 6.2925 TL olarak işlem görecektir ve şu anki Euro değerinin sadece yüzde 41'i seviyesine karşılık gelecek.

Peki böyle bir ilaç endüstrisi sürdürülebilir olabilir mi? Bu yaklaşımla piyasadaki ilaç sıkıntısı sona erer mi? Doğru düzgün bir kur sistemi kurulsaydı, diğer taraftan da yerli ve milli ilaç sanayine destek için yol haritası çıkarılmış olsaydı tüm bunları tartışıyor olur muyduk?

Yıllara Göre Ortalama Kur ve Uygulanan İlaç Kuru Tablosu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 * Güncel Ort.
Ortalama Euro Kuru	2,9112	3,0237	3,3458	4,1238	5,6729	6,3591	8,0422	10,4875	15,3951
Artış		3,9%	10,7%	23,3%	37,6%	12,1%	26,5%	30,4%	46,8%
Dönemsel Euro Değeri (İlaç Kuru - DAD)	1,9595	2,0787	2,1166	2,3421	2,6934	3,4037	3,8155	4,5786	6,2925
Artış		6,1%	1,8%	10,7%	15,0%	26,4%	12,1%	20,0%	37,4%
DAD / Ort. Kur		68,7%	63,3%	56,8%	47,5%	53,5%	47,4%	43,7%	40,9%

İlaçta arz güvenliği endişesi

Türkiye'de döviz kurlarında yaşanan sert yükseliş, ilaç sektöründe ekonomik sürdürülebilirliği etkilemekle kalmıyor ilaçta arz güvenliğini ciddi biçimde önümüze koyuyor. Daha net ifade edeyim. Geçmiş yıllardan daha fazla ilaç sıkıntısı yaşamamız söz konusu.

Ayrıca ilaç kurunun Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından izlenen maliyet odaklı geri ödeme sistemi nedeniyle de Türkiye'deki ilaç fiyatlarının sadece referans alınan Avrupa ülkelerinden değil, hammadde ithal edilen Hindistan'dan bile daha düşük seviyeye geldiği belirtiliyor. Peki böyle bir ortamda yerli veya yabancı hangi yatırımcı varlık gösterir?

Örnek vermek gerekirse;

Yunanistan'da 10 Euro olan bir ilacın Türkiye'deki eşdeğerine uygulanan fiyat politikası nedeniyle yüzde 40 iskonto yapılıyor. Sonra 2021 yılı için belirlenen 4.5786 TL olan sabit Euro kuru ile çarpılıyor. Ortaya çıkan rakam üzerinden bir de yüzde 28'lik SGK iskontosu uygulanıyor. Ve ilacın değeri

yaklaşık 1.31 Euro'ya kadar düşüyor. Avrupa'da ilacın en ucuz olduğu Yunanistan'da bir ilaç 10 Euro (150 TL) ise aynı ilacın Türkiye'de 1.31 Euro (20 TL) olması isteniyor. Baskıyla böyle olması isteniyor, ama olmuyor. İlaç arzı ortaya çıkıyor. Hasta yatağında ilaç beklerken Türkiye'de aranan ilaçlar bulunamıyor. Bunların üzerine bir de kurumlar arasındaki tartışmalar eklenince sağlık endüstrisinin ciddi bir tedaviye ihtiyaç duyduğu gerçeği ortaya çıkıyor.

Ne kadar ilaç ihraç ediyoruz?

Halihazırda Türkiye ilaç ihtiyacının yaklaşık yüzde 90'ı yurt içinde üretilen ilaçlardan oluşuyor. Bu oranın 2015 yılında yüzde 79 seviyesinde olduğuna da dikkat çekeyim. Her şeye rağmen sektörde bir gelişme yaşanıyor. Ancak değer bazında tabloya bakıldığında bambaşka bir şey karşımıza çıkıyor.

Tükettiğimiz ilacın yüzde 90'nını üretiyoruz, ancak geriye kalan yüzde 10'luk ithal ilaç ile aynı değere işaret ediyor. Yüksek teknoloji gerektiren ilaç üretmezsek bu tablo değişmez. Çünkü değer olarak 2015-2021 döneminde yurt içinde üretilen ilaçların oranı yüzde 43'ten yüzde 52 seviyesine ulaşmış, ama yüzde 90'a ulaşması bu stratejilerle zor görünüyor.

2020 yılında ilaç pazarı 47.9 milyar TL'den 2021 yılında 60 milyar TL'ye yükseldi. 2008 yılında sadece 1 olan akredite ilaç Ar-Ge merkezi sayısı bugün 37'ye çıktı. İlaç Ar-Ge harcaması ise son 10 yılda yüzde 360 arttı.

İlaç endüstrinin biyoteknoloji alanında bugüne kadar aldığı yatırım teşvik belgesi tutarı ise 1,1 milyar dolar. Mevcutta 6 biyobenzer ilaç üretim tesisi bulunuyor. 9 tesis ise üretime geçmek üzere hazırlık aşamasında. Bunların sorunlarının giderilip acilen üretime geçmesi sağlanmalıdır.

Türk ilaç endüstrisi yaklaşık 180 ülkeye ihracat yapıyor. 2015-2020 yılları arasında ilaç ihracatı yüzde 64,7 artışla güçlü bir performans sergiledi. Son 3 yıllık dönemde ise ilaç ihracat artışı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşti. 2020'de ihracat yüzde 27.3 artışla 1.84 milyar dolar ulaşarak Türkiye ihracatı içindeki payı ilk defa yüzde 1'in üzerine çıktı. 2021'de ise ihracat yüzde 2.8 artışla 1.9 milyar dolar oldu. Katma değeri yüksek ilaç endüstrisinin ihracatta yaşattığı bu atılım, ihracatın ithalatı karşılama oranını da tarihinin en yüksek seviyesine çıkardı.

Fakat 2020'de 5.5 milyar dolar olan ilaç ithalatın geçen yıl COVID-19 aşılarının katkılarıyla yaklaşık 7 milyar dolara ulaştığını da bir kenara not edin.

Önemli not; 2021 yılında, Türk ilaç endüstrisi ihracatı durağan bir döneme girdi. 5 yıldır istikrarlı artış trendi içinde olan ilaç ihracatı 2021 yılının ilk 11 ayında, yüzde 34 büyüyen Türkiye ihracatı yanında sadece yüzde 2.5'lük bir büyüme gerçekleştirdi.